

Gdje je mjesto našem ribarstvu

Kos Lucijan, Zagreb

Pomorske zemlje daju posebnu važnost morskom ribarstvu i pomažu njegovo unapređenje zbog neophodno potrebnog prehrambenog artikla, koje im ono daje, radi zapošlenja svoga stanovništva, osiguranja sirovina za industrijsku preradu te izvoza viškova svježe i prerađene ribe.

Razvedenost naše obale — kopna i otoka pruža uvjete za puni razvitak ribarstva. Bogatstvo vrsta riba i ostalih morskih organizama uvjetovalo je i razvoj raznih vrsta alata i metoda ribolova duž naše obale. Intenzitet ribarske eksploatacije ne ovisi samo o ribnom bogatstvu, nego i o ekonomskim uvjetima (plasman lovine, struktura i intenzitet proizvodnje, razvitak industrije i dr.).

I.

Materijalna baza

Razvitak ribarstva prelazi granice obalnog sektora, jer izvozom svježe i prerađene ribe, jastoga i dr. priteču godišnje znatna devizna sredstva. Riba kao bjelančevinasta hrana animalnog porijekla može zamijeniti meso u prehrani stanovništva, ona predstavlja deviznu vrijednost, jer ušteduje meso koje izvozimo.

Dok je prosjek ulova ribara u Jadranu za period 1949/58 iznosio 18.638 t, dotle su Talijani za isto razdoblje u Jadranu ulovili oko 66.800 t. Ovaj naš vrlo mali i nerazvijeni ribolov u odnosu spram Talijana naročito je očit u dubinskom ribolovu povlačnim mrežama, jer dok mi godišnje lovimo samo oko 1.300 t ribe od kočice, dotle Talijani love u prosjeku oko 30.000 t iste ribe, a male plave ribe čak i za 100% više od nas (u 1958. ulovili smo 14.357 t male plave ribe, a Talijani oko 32.000 t). Rezultat

je toga, da u Jugoslaviji ulovimo prosječno godišnje oko 1 kg morske ribe po svakom stanovniku, a potrošimo 0,50 kg svježe morske i 0,40 kg slatkovodne ribe po 1 stanovniku, što u odnosu spram ostalih pomorskih zemalja je daleko ispod prosjeka. Mi smo po tome pomorsko-ribarska zemlja sa gotovo najmanjom proizvodnjom i potrošnjom ribe u svijetu. Naši susjedi: Italija sa blizu 200.000 t ribe godišnje proizvodnje, lovi prosječno 4 kg i troši 6 kg po 1 stanovniku, a Grčka sa 60.000 t lovi prosječno 10 kg i troši 13 kg po 1 stanovniku.

Ovi nam podaci jasno govore, da je naše ribarstvo i po proizvodnji i po potrošnji još uvijek znatno zaostalo i da bi ga trebalo privredno ojačati proširenjem njegove materijalne baze — daljnjom izgradnjom flote, osvajanjem naših vanjskih ribolovnih područja i intenzivnim ribolovom otvorenog Jadrana i Mediterana. Usljed novih kapaciteta i rekonstrukcije povećali smo, istina, ulov za oko 50% u odnosu na predratni, što je još uvijek nedovoljno spram naših mogućnosti. Pojačanjem naše ribarske flote, koja danas broji 158 motornih brodova, vel. 10—100 BRT, 25—240 IKS uz oko 1.600 ribarskih čamacica na vesla i 1.000 motornih ribarskih čamacica sa oko 12.000 KS i 7.000 BRT, samo se je manjim dijelom izmijenio njen sastav, jer još uvijek u našem ribarstvu prevladavaju manji i zastarjeli brodovi od 8—11 m (leuti) za ljetni sezonski ribolov na određenim lovištima za malu plavu ribu. Ovi brodovi u navigacionom pogledu su nesposobni da slijede migracije male plave ribe, motori su im zbog istrošenosti često u kvaru, izostanci iz proizvodnje česti, troše velike količine pogonskog goriva zbog čega su i uzrok nerentabilnog poslovanja ribarskih privrednih organizacija.

Produktivnost rada po sektorima

	S E K T O R I *						U k u p n o	
	Općedruštveni		Zadružni		Privatni			
R i b a r i	1319		2433		13435		17187	
Ribarski brodovi (broj i KS)	158	12928	250	6738	1047	9492	1455	29158
Ulov ribe (u tonama)	6431		4929		8756		20116	

*) podaci za 1957. god.

U našem ribolovu zaposleno je oko 17.200 ribara raznih kategorija. Ovi ribari ostvarili su godišnji ulov od oko 20.000 t t. j. cca 1.160 kg po 1 ribaru. Ali oscilacije ulova su vrlo velike tako, da se ulov po 1 ribaru kod općedruštvenog sektora kretao od 4,5—7,5 t, a kod zadružnog od 2,8—8,9 t prosječno za razdoblje 1954/56. Po 1 brodu ulov se je za isto razdoblje kretao kod općedruštvenog sektora od 37,8—116 t, a kod zadružnog od 56—58,7 t prosječno godišnje. Isto tako varira i produktivnost rada po 1 riba-

ru, koja u ribolovnim poduzećima iznosi oko 1 mil. din., u ribarskim zadrugama oko 200.000 din, a kod individualnih ribara oko 60.000.— din.

Dok ulov općedruštvenog sektora kao rukovodećeg stalno napreduje i po količini i po vrijednosti spram ranijih godina, dotle vlada velika neujednačenost između pojedinih ribolovnih poduzeća — njihove organizacije, broja i veličine brodova, vrste opreme i dr. Samo manji broj ribarskih brodova su brodovi jadranskog akcionog radiusa — njih oko 30. Ovi brodovi bi u navigacionom pogledu

bili sposobni i za ribolov izvan Jadrana, istom ako se izvrši njihova rekonstrukcija.

Bitna je značajka proizvodnje u ribolovnim poduzećima što su kadrovi u njima pretežno profesionalni ribari, što je ribolov organiziran manje - više na intenzivnom radu, a platni sistemi na bazi učešća ribara u ulovu.

Zadružne ribarske organizacije u svom radu prilagođene su uglavnom lokalnim okvirima proizvodnje. Ovih organizacija, rasturenih po malim ribarskim naseljima na otocima duž cijele obale ima u 1957. 107 (u 1955. god. 118), od toga 57 ribarskih zadruga i 50 ribolovnih ogranka (pogona) OPZ i SRZ. Sve ove zadruge po stepenu njihovog razvoja možemo podijeliti u 2 grupe i to:

- a) u zadružne organizacije Istre i veći dio zadruga Hrvatskog Primorja (njih 7), čija je značajka da po proizvodnim rezultatima ne zaostaju za ribolovnim poduzećima u koja su mnoge od njih i prerasle (Pula). Njihov se rad bazira na organizaciji ljetno-zimskog kontinuiranog ribolova sa profesionalnim kadrom.
- b) u zadružne organizacije Dalmacije i Crnogorskog Primorja (njih oko 100), izuzev RZ Vela Luka, su u stalnom opadanju. Njihov je rad sezonski, jer zaposluju ribare kojima je ribolov dopuna prihoda koji im pritiču iz poljoprivredne proizvodnje (ribar-zemljoradnik i obr.). Posljedica je toga, da u njima nema novih kadrova, jer se sav mladi naraštaj sa otoka i obale zaposljuje bilo u brodarstvu (duga i dr. plovidbe), bilo u industriji gdje ima daleko povoljnije uslove rada, soc. osiguranja i platnog sistema, a ono malo što ih još ima u našem ribarstvu »čeka na matrikulu«. Prosjek starosti ribara kod većine ovih zadruga je oko 50 god.

Ribarska flota ribarskih zadruga sastoji se iz 145 brodova od 8—11 m s motorima od 10—25 KS, iz 50 brodova ispod 8 m s motorima do 10 KS, a samo 55 brodova od 12—16 m s motorima od 40—80 KS. Ovim proizvodnim sredstvima potrebna je rekonstrukcija kako bi se postigao povoljni odnos između broda i opreme, što bi povećalo produktivnost rada i zaradu po 1 ribaru.

Ulov ribe u privatnom sektoru iznosio je u 1958. god. 7.962 t, dok je na pr. 1956. god. iznosio 7.569 t. I motorizacija je ovdje porasla za 2.800 KS do 56. g. u odnosu na 52. god. Većina privatnih ribara lovi samo za osobne potrebe, za potrebe svog užeg ili šireg domaćinstva, ali ima, istina, pojedinaca koji po intenzitetu ribolova prednjače i najboljim ribarskim privrednim organizacijama (privatni ribari Podgore, Novalje i dr.). Privatni ribari Makarskog primorja uspjeli su organizirati kanalski ribolov povlačnim mrežama (kočarenje) kombiniran sa ljetnim ribolovom na malu plavu ribu sa istim kadrovima. Oni su organizirani na bazi suvlasništva brodova i motora i koriste u prvom redu vlastitu radnu snagu. Za lošeg vremena brodovi su im luci, a njihova posada nalazi zaposlenje u poljoprivrdi, ne plaćaju amortizaciju, iznajmljenu radnu snagu plaćaju u gotovom bez odbitka i bez soc. osiguranja (sezonska radna snaga). Sistem oporezivanja privatnih ribara je različit. NO kotara Rijeke i Zadra, za razliku od ostalih NO kotara obalnog pojasa, sa profesionalnog prešli su na oporezivanje ostvarene proizvodnje uz određeni % brutto prihoda. Kod otkupa ribe odbija se od privatnika taj % po fakturi i doznačuje se neposredno NO. Ovakav način oporezivanja ribara djeluje stimulatивно na povećanje ulova.

Investicije

Novogradnje ribarskih brodova odobrene po X. natječaju obuhvaćajući 51 brod po 17 i 18 m dužine uz dinamiku izgradnje 1957. god. 10, 1958. god. 26 i 1959. god. 15 brodova.

Osim ovih kapaciteta težište investicija treba postaviti i na rekonstrukcije (remonte) postojećih brodova. Tamo gdje privredne organizacije nisu u stanju da osiguraju svoje fondove za modernizaciju i rekonstrukciju zastarjelih brodova i njihove opreme, bit će potrebno osigurati izvore i način financiranja tih radova. To je od naročite važnosti za brodove ribarskih zadruga, koji trebaju novi i jači motor, vitlo, radiostanicu, echosounder, mrežu sposobnu za lov na većim dubinama i t. d. Ovakovom rekonstrukcijom povećala bi se proizvodnja po 1 brodu za 50—100% u odnosu na njegov današnji ulovni kapacitet. Ujedno bi se povećala i zarada po 1 ribaru, jer bi se ovom mehanizacijom broj članova posade na 1 brodu smanjio od 15—20 na 10—12 članova. Višak tako oslobođene radne snage prebacio bi se na nove kapacitete.

Unapređenje ribarstva

Novčana sredstva, koja proističu iz naknada (kanon) za korišćenje naših ribolovnih voda po stranim ribarima, novčane kazne za prekršaje i krivična djela u ribolovu, utržak od prodaje zaplijenjene ribe, mreža i alata treba da pritiču u posebni fond za unapređenje ribarske proizvodnje. U skladu je sa općom linijom naše privrede, da se prihodi iz određene grane koriste isključivo za proširenje reprodukcije u dotičnoj grani t. j. da se sva sredstva koja oštećuju ili smanjuju naš riblji fond vrate ribarstvu za jačanje njegove materijalne baze. I ribarska industrija, koja koristi ribu kao sirovinu trebala bi od svog dobitka uplaćivati određeni doprinos za unapređenje ribolova, a time i osiguranja ribe za industrijsku preradu.

Iz sredstava, koja će pritićati u ovaj fond financirale bi se djelatnosti od općeg interesa (istraživanja ribljih jata sa echosounderom, dubinskih kozica na većim dubinama, ribolova srdele po danu, eksperimentalno pregrađivanje uvala i zaliva radi izlovljavanja cipala i jegulja prilikom njihovog selenja iz boćatnih voda u more, podizanja pokusnih uzgajališta za kamenice, dagnje i mušmule, čišćenje velikih površina morskog dna od zaostalih sidara i podrtina iz prošlog rata, stimuliranje odlaska naših ribarskih brodova u ribolov izvan Jadrana i t. d.).

Naučne ustanove

Na našoj obali imamo više istraživačkih ustanova iz oblasti ribarstva (Institut za oceanografiju i ribarstvo u Splitu pod Savjetom za nauku i kulturu NRH.. Institut za biologiju mora u Rovinju i Biološki institut u Dubrovniku pod JAZU, te Ribarstvena stanica u Rijeci pod Udruženjem proizvođača kotara Rijeke).

Ribarska proizvodnja postavlja pred ove ustanove mnoge probleme od ekonomske važnosti kao problem uvođenja novih, naprednijih metoda ribolova, pružanje neposredne pomoći proizvodnji i sl., a zbog međusobne nepovezanosti ovih naučnih ustanova u frontalnom i zajedničkom rješavanju ovih pitanja ribarske prakse, prilog nauke praksi je danas vrlo slab. S obzirom na goruće potrebe koje su od bitne važnosti za cjelokupnu našu ribarsku privredu, potrebno bi bilo razmotriti pitanje koncentracije postojećih ribarskih naučnih ustanova (laboratorijske

opreme i naučnog kadra) te rješiti i pitanje podjele naučnih zadataka koje nameće praksa, što uže povezivanje sa ribarskom privredom i ribarskom upravom svih tih naučnih ustanova, čime bi pojedini problemi bili zahvaćeni kompleksno u cilju unapređenja ove privredne oblasti.

II.

Na osnovu izloženog, naše je ribarstvo prema sadašnjem stepenu njegovog razvoja, njegovih kapaciteta i njegove strukture još uvijek nerazvijeno. Činjenica je, da unatoč toga, što smo proizvodnju podvostručili, u pogledu preorijentacije našeg ribarstva ka socijalističkom sektoru i povećanju proizvodnje nismo mnogo postigli. Sve to daje jedan zaostali biljeg našoj ribarskoj proizvodnji, koja se nije dovinula do suvremenih dostignuća u svijetu. Da možemo razviti veliki, industrijski ribolov i preko naše državne granice na moru, kao i temeljito preorijentirati strukturu našeg ribarstva u pravcu njegove krupne privredne asocijacije i isključivog profesionalizma, neophodno je potrebno vezati ribarsku privredu i za jedan odgovarajući savezni organ državne uprave, koji će biti nosilac revolucionarne linije razvitka našeg ribarstva, ali i nosilac jedinstvene jugoslavenske politike unapređenja te privredne oblasti.

Kako danas unutar saveznih organa državne uprave i njihovih društvenih organizacija nema jednog organa, odjela, odsjeka ili referade, koja bi se isključivo bavila privrednim i upravnim problemima ribarstva iz nadležnosti federacije (osim Stručnog udruženja morskog ribarstva Jugoslavije u Rijeci i Stručnog udruženja za unapređenje slatkovodnog ribarstva FNRJ) to se kategorički nameće takva potreba oformljenja saveznog organa uprave, u čiju bi nadležnost ušli privredni i upravni poslovi iz savezne nadležnosti. U saveznom Sekretarijatu za poljoprivredu i šumarstvo, u saveznom Zavodu za privredno planiranje kao i u Savezu poljoprivredno-šumarskih komora FNRJ ne postoji nijedno radno mjesto za ribarstvo, već te poslove u saveznom okviru obavljaju referenti drugih srodnih grana, kojima je ribarstvo sporedno zaduženje.

Ribarstvo promatrano u cjelini više je općejugoslavensko, a manje republičko i komunalno, pa bi ga kao takvog trebalo i vezati za savezni organ. Pri tom ima se na umu veliki, industrijski ribolov, koji ima biti baza našeg perspektivnog ribarstva. Kako vanjska područja naših ribolovnih voda čine jedinstveno privredno područje »gdje se ide za ribom i gdje se ova pojavljuje«, to na cijelom ovom području treba da postoji jedinstveni režim, koji će omogućiti svim našim ribarskim privrednim organizacijama optimalno ribarenje pod najpovoljnijim tehničkim i ekonomskim uvjetima. Davanje koncesija stranim ribarima u našem moru, učešće na međunarodnim konferencijama po ribarskim pitanjima, reguliranje pograničnog ribolova je od važnosti za cijelu našu zemlju, za sve naše N. Republike, pa bi ova i slična pitanja trebalo rješavati u odgovarajućem saveznom organu uprave (Sporazum o ribolovu talijanskih ribara u našim vodama, konvencije o pograničnom ribolovu sa Mađarskom, Rumunjskom i Grčkom, učešće u radu Međunarodnog savjeta za ribarstvo Mediterana, u radu FAO, Fisheries Division preko Nac. komisije FAO, ILO, i t. d.).

Činjenica je, da morsko ribarstvo nije našlo svoje pravo mjesto u poljoprivredi, u čijem se sastavu danas i tretira, jer je njena problematika tako obimna i raznolika, sa

nizom svojih grana (ratarstvo, voćarstvo, stočarstvo, zaštita bilja i dr.) da se ono uopće ne dopijeva baviti još i pitanjima ribarstva. Jedino u dijelu slatkovodnog ribarstva — u ribnjacima koji su u stvari »tovilišta riba«, dakle ne ribolov u užem smislu, poljoprivreda se je najviše približila ovoj grani i ona, istina, rješava i probleme ribnjačarstva. Slatkovodno ribarstvo otvorenih voda i cijelo morsko ribarstvo u obimnosti i prioritetnosti poljoprivredne problematike ima rang poljoprivredne podgrupe i dolazi u drugi plan, te je kao takvo i izjednačeno sa pčelarstvom, svilarstvom i sl. To ima naročitog odraza kod raspodjele poljoprivrednih investicija od kojih ribarstvo dobiva »ostatke«.

Međutim ribarstvo, a naročito morsko ribarstvo ima daleko veći značaj ne samo kao privredna oblast za prehranu stanovništva, već ono ima i politički značaj zbog talijanske ekonomske penetracije na našu obalu, društveni značaj zbog zaposlenja našeg otočnog i obalnog stanovništva i ekonomski značaj kao važna komponenta lokalne privrede komuna. Morsko je ribarstvo po svom sadržaju pomorska privreda, jer se odvija na moru pomoću brodova, koji čine glavno i osnovno sredstvo ribolova. Otuda slijedi da je ribar i pomorac i ribar; on je čak i viši od pomoraca, dok je pomorac-nautičar pasivni posmatrač i voditelj plovidbe, dotle ribar ne samo plovi, već plovi i lovi.

Stoga perspektivni razvitak ribarstva i izgradnje moderne ribarske flote ima niz dodirnih točaka s perspektivnim razvitkom naše trgovačke mornarice, brodogradnje i izgradnje luka. Naročito se to odnosi na politiku izgradnje naših luka, jer dok su u drugim pomorskim zemljama izgrađene cijele ribarske luke, kod nas nije sa stanovišta ribarskih potreba izgrađena nijedna luka, a sa izgradnjom ribarske flote to pitanje postaje sve akutnije, osobito na određenim isturenim dijelovima naše obale u neposrednoj blizini vanjskih lovišta. Pošto su brodograđevne usluge kod nas razmjerno vrlo skupe, a naročito remont brodskih motora, a i brodskih trupova i opreme, to se pojavljuje tendenca kod naših ribarskih privrednih organizacija zbog jeftinijeg popravka brodova i motora, njihovih čestih kvarova radi zastarjelosti flote, da prošire svoju djelatnost i na mehaničke i brodograđevne radove svog plovnog parka.

Svi ovi problemi brodogradnje i luka, koji su ne samo problemi ribarstva, već i problemi pomorstva, naročito pitanje regresa za brodograđevne usluge i drugih ekonomskih instrumenata koji se daju u vidu povlastica našoj brodogradnji, sagledali bi se lakše i uočavalo bi se daleko lakše njihovo ekonomsko djelovanje u jednom saveznom organu državne uprave, koji bi sa stanovišta cjeline analizirao našu brodograđevnu industriju — pomorsku, ribarsku, a i riječnu.

Suradnja ribarstva i pomorstva pojavljuje se i u nizu drugih pitanja, kao što su:

1. **Nadzorna služba.** Pošto je pomorsko-upravna služba na moru vrlo razgranata preko organa Lučkih kapetanija i njihovih Ispostava, svjetionika, brodova za pomorsko-upravnu službu, to bi ovu trebalo jače povezati i za ribarsku nadzornu službu, kao i obr. ribarsko-stražarske čamce, carinske čamce, čamce javne sigurnosti na moru međusobno povezati u vidu »Obalne straž« (»Coast guard«) čija bi služba postala efikasna u pogledu nadzora sigurnosti plovidbe, ribarskog nadzora, carinskog nadzora i javne sigurnosti na moru.

2. izgradnja kadrova, naročito

- a) nižeg stručnog ribarskog i pomorskog kadra — polukvalificiranih i visokokvalificiranih ribara, mornara, brodovođa, kormilara, vođa ribolova i dr.
  - b) srednjeg stručnog ribarskog i pomorskog komandnog kadra i to u ribarstvu vođa ribolova otvorenog mora, a u obalnoj plovidbi oficira i kapetana.
3. **obalna radio-saobraćajna služba** za koju bi trebalo na obali formirati 4—5 stanica sa kojima bi bila povezana sva naša trgovačka flota uključujući i ribarsku. Ova radio-služba, upravljana sa jednog centra korisno bi poslužila i ribarstvu u izvještavanju pojave ribe, u potrebi konventriranju ribarske flote na određenim pozicijama.
4. **ekonomski instrumenti.** Kako je naše ribarstvo još uvijek u fazi razvitka, ono kao deficitarna grana uživa izvjesne povlastice u pogledu regresa na pog. gorivo, industrijske materijale i brodograđevne usluge, u plaćanju niže amortizacije i nižih kamata na osnovna sredstva, pa bi se utjecaj ovih instrumenata te njihovo pomjeranje na više ili na niže u cilju rentabilnog i ekonomičnog poslovanja ribarskih privrednih organizacija moglo daleko bolje sagledati u okviru jednog saveznog organa uprave iz oblasti pomorstva, nego li

iz aspekta poljoprivrede, kao što je to danas. Režim povlastica datih poljoprivredi jednostavno se »kalam-i« i na ribarstvo, a da se dublje ne zalazi u njegovu specifičnost, zbog čega je ribarstvo daleko bliže pomorstvu nego li poljoprivredi, jer traktor nije brod, a ribolov nije obrada zemlje. To su dvije posve dijametralno oprečne privredne oblasti svaka sa nizom svojih specifičnosti.

5. **pomorska hidro-meteorološka služba.** Ova služba na obali sa dobro razgranatom mrežom svojih stanica korisno bi poslužila i potrebama ribarstva. To će biti od naročite važnosti u našem perspektivnom ribarstvu otvorenog mora sve većim osvajanjem novih vanjskih ribolovnih područja kako Jadrana i Mediterana, a tako u daljnjoj perspektivi i Atlantika. Upravo ovaj »daleki« ribolov ima biti baza našeg novog ribarstva, pa kategorički traži usku povezanost sa pomorstvom. On će kao takav imati niz dodirnih točaka sa velikom i dugom plovidbom (stručnost kadrova, prijevoz sirovina brodovima-hladnjačama i dr.).

Ribarstvo kao posebna privredna oblast — ravnopravna pomorstvu kao saobraćajnoj grani i brodogradnji kao industrijskoj grani — sa svojim granama **ulovom, prometom i preradom** ribe uz ribarske luke i ribarsku brodogradnju u sklopu jednog saveznog organa uprave za pomorsku privredu (u najširem smislu) steklo bi sve uvjete za svoj potpun razvitak.